

ורכב מאמינים

עלון שבועי מבית 'בני אמונים'

342

פרשת ואתחנן

תש"פ

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

תפלה על התפלה

"ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמור" (ג כב)

את יתור לשון "לאמור" פרש רבי פינחס הלוי הורוויץ רבה של פרנקפורט:

במסכת ברכות (ד כ) הובא כי רבי יוחנן תמן שקדם תפלת שמונה עשרה יבקש המתפלל שתהא התפלה שגורה בפיו, באמירת הפסוק: "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך" (תהלים נא ז). אף משה בואו לבקש רחמים מלפני ה', הקדים ובקש: "לאמור" - שתהיה תפלתו שגורה בפיו, וכך היא מתקבלת לרצון (ראה ברכות לד ב).

פנים יפות

תפלת 'נעילה' - התפלה המוכרעה

"ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמור" (ג כב)

זה אחד משלושה מקומות שאמר משה לפני המקום איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי אם לאו" (רש"י, ע"פ דבר ב י).

במדרש (דבר יא י) מבאר כי תקט"ו תפלות - בגימטריה 'ואתחנן', נשא משה לפני ה' שיצקה להפגס לארץ, ולא נענה. נראה כי בקשתו זו - שיודיענו ה' אם תפלתו מקבלת לפניו, אם לאו, נאמרה בתפלה האחרונה - התקט"ו במספר, שכן לאחריה הורה ה' (להלן פס' כ): "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה". ויש להבין מדוע המתין עד עתה מלבקש זאת?

באור נפלא לכה באר החתם סופר:

המאמר שמחתנו נגזר על משה שלא יפגס לארץ היה הכאת הבאר כדי שתוציא את מימיה שפסקו לאחר פטירת מרים - ב' בניסן. מסתבר כי מפני כבודו של מרים לא פסקה נביעת הבאר מיד עם פטירתה, אלא רק כחם ימי השבעה - ב"ז בניסן. באותו יום הפה משה את הסלע ונגזר עליו שלא יפגס לארץ, ומאז ואילך התפלל בכל יום על בטול הגזירה שלוש פעמים - בשחרית, במנחה ובערבית. אם נחשב את הימים שמכאן ואילך, נמצא כי את התפלה התק"ד נשא במנחה של יום הכפורים. באותו יום עמד ותמן תפלה נוספת - תפלת נעילה, לפי שלא רצה שיעבר עליו יום כפור מבלי שתבטל הגזירה. שכן אמרו חכמים (ר"ה יז ב) שגזרה שנגזרה על היחיד ביום הכפורים, שוב אינה מתבטלת, וזו היתה התפלה התקט"ו.

מעתה מובן מפני מה דוקא 'בעת ההיא' בקש לדעת אם נתקבלה תפלתו, אם לאו, לפי שמפל הזמנים שהתפלל עד עתה, שעה זו היתה הקובעת אם בקשתו תתקבל אם לאו.

ד'רשות חתם סופר" ח"ב עמ' שלד

רפואת החולה תלויה ב'אמן'

"ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמור" (ג כב)

כתב רבנו אביגדור צרפתי מבעלי התוספות:

בכך שנקט משה לשון: "ואתחנן", ולא: 'והתחננתי', רמז שבקש מבני ישראל שאף הם יתפללו בעבורו - ללמדך עד כמה גדול כח תפלת הרבים. לפיכך ראוי כי מי שיש לו חולה בתוך ביתו, יאמר ברבים 'מי שברך' לרפואתו, וכך שיעטרפו הקהל לתפלתו בעניית 'אמן', תהפך תפלתו לתפלת רבים.

ואכן, רגיל היה רבי שלמה זלמן אויערבאך לעורר, כי בעת שאומרים תהלים בצבור לרפואת החולה, ראוי שהקהל ימתינו עד לאחר שייסיס החנן לומר 'מי שברך' כדי שיענו אחריו אמן.

פרושים ופוסקים לרבנו אביגדור צרפתי פסק שיט: 'הליכות שלמה' תפלה פ"ח הע' 16

תפלה בחתונה שפתיים

"ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמור" (ג כב)

את תבת "לאמור" דרש רבנו בחי: 'היתה התפלה בחתונה שפתיים'. כלומר: משה הקפיד לבטא את תפלתו בפיו, ולא הסתפק במחשבת הלב. וכדברי הגמרא (ברכות לא א) שהמתפלל צריך 'שיחתו' בשפתיים. הוסיף וכתב החיד"א שאין הפנה שצריך להתפלל בקול, אלא יש לחתך את התבות בשפתיים. וזמן לדבר מקף שראשי התבות: 'בעת ההוא לאמור' הם 'הכל', כלומר שבדברו הוציאו שפתיים הכל ולא קול.

בפרוש דברי הגמרא (שבת קיט ב): 'כל העונה אמן בכל כחו פותחים לו שיערי גן עדן' נחלקו הראשונים: רש"י (שם דבור המתחיל בכל כחו) פרש: "בכל כנותו", ואילו התוספות (שם דבור המתחיל כל) פרשו: "בבול רם". אולם תמה המהר"ל כי לשיטתו אלו, מדוע לא נאמר: "בבול רם" או "בכל כנותו"? לפיכך פרש את תבות "בכל כחו" כפשוטן, משום שיש לענות 'אמן' בחתונה שפתיים גמור ולא בשפה רפה.

נחל קדומים' נתיבות עולם' נתיב העבודה יא

בראות שלמה בזכות קריאת שמע שלמה

"ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום" (ד ד)

דרש רבי משה חיים אפרים מסדילקוב:

אמרו חכמים (תנחומא קדושים ו): "לא תהא קריאת שמע קלה בעיניך, מפני שיש בה רמ"ח תבות כמנן איברים שבאדם..." ונפסק ב'שלחן ערוך' (א"ח סא ג) שמאחר

שבקריאת שמע יש רק רמ"ח תבות, כדי להשלימו למנן רמ"ח - כנגד רמ"ח איברים שבאדם - חוזר שלחן הצבור על שלוש התבות: "ה' אלקיכם אמת".

כיון שכל תבה בקריאת שמע מעניקה חיות לאחד מאיברי האדם, נמצא שבאמצעות אמירת "ה' אלקיכם אמת" זוכה האדם בבריאות משלמות לכל רמ"ח איבריו. ולכך רמז הפסוק שלפנינו: כאשר תבת "ואתם" - אותיות 'אמת', "הדבקים בה' אלקיכם" - תדבק לתבות 'ה' אלקיכם' בקריאת שמע, אזי מבטח לכם שחיים כלכם היום" - ברמ"ח איברכם ושם"ה גידכם.

מעשה ברבי אברהם שמואל מאיישישוק, בעל 'עמודי אש', שהגיע פעם לתפלת שחרית כשלהיו נפוחה עד למאד. ידידו רבי חיים ליב מסטאוויסק שנחרד למראה, תמה על פשר הדבר ונענה בתשובה מפתיעה: "אמשי, לצערי, לא זכיתי לדקדק כראוי בקריאת שמע של ערבית", השיב העמודי אש, "מחמת כן כאבו שני במשך כל הלילה ולחיי התנפחה. עתה בתפלת שחרית אשתדל לתמן זאת כשאדקדק בקריאת שמע, ובודאי ארפא". כדבריו כן היה, ויהי לפלא.

דגל מחנה אפרים; נעמי איתן' ח"א אות א

מעמד הר סיני' בכל יום

"את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר סיני" (ה יח)

"אלא יסר" - מתרגמנו: 'ולא פסק', כי קולו חזק וקיים לעולם" (רש"י).

פרש רבי אברהם חיים שור אב"ד סטאנוב:

במדרש (תנחומא תשא יז) הובא, כי בשעת מתן תורה נפתחו מעינות החכמה בפני משה, ומלבד שלמדו הקדוש ברוך הוא את התורה שכתב ושבעל פה, אף גלה לו באותה שעה את כל מה שעתידיים החכמים לחדש במהלך הדורות.

לפי זה נוכל לפרש שלכך פון רש"י בכותבו שקול ה' שנשמע במתן תורה לא פסק - שהשפע הרוחני שירד לישראל בשעת מתן תורה לא פסק לעולם, ועד עצם היום הזה זוכים תלמידי החכמים הלומדים תורה לשמה לחדש בזכותו חידושים לאמתה של תורה.

ענין זה נרמז בלשון הכתוב (תהלים קמו יט): "מגיד דברו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל"; 'מגיד' - לשון הוזה, לאמר: עד עצם היום הזה 'מגיד' הקדוש ברוך הוא את תורתו לישראל.

בזאת תסבר הסבה שאנו מסימים את ברכות התורה בפסלים 'נותן התורה' - בלשון הוזה, ולא בלשון עבר כפתיחת הברכה: 'אשר בחר'. כי עד עצם היום הזה לא פוסק קול ה' שנותן בסני, מלהשפיע את הארתו על לומדי התורה.

תורת חיים' כבא מצ"א פה א

"כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו בה' אלקינו בכל קראנו אליו" (דברים י)

ביום שני י"ג במנחה אב (תקפ"ט) יחול יומא דהלולא של מאור הדורות רבנו מרדכי בנעט. על אודות הנהגתו בקדש מידי בקר, העיד בנו רבי יעקב אברהם:

"כל ימיו לא התפלל במנין בביתו, אלא הלה בכל יום תמיד בקביעות ובזריזות לבית הכנסת. קר וגשם לא עצרוהו, שרב ושמש לא מנעוהו, למען יראו המוני עם ויעשו כמוהו. מימיו היה מעשרה ראשונים, ושמע מפל אחד ואחד את ברכות השחר כדי לענות אמן אחריהם, ואחרי כן אמר הוא בעצמו הברכות על הסדר בקול נעים ובכונה קדם שעמד הש"ץ בתפלה..."

(תולדות ר' מרדכי בנעט' דף ח).

'בני אמונים' - משפיעים לברכות השחר.

ברכות התורה (ג)

עמנו עליה בריה.

תורה לשמה וידיעת ה'

טבעה של התורה שהיא מביאה את העוסק בה להפיר את בוראו ולהדבק בו. יתרה מזו, אמרו חכמים (ספרי עקב יא כב) שזו אף תכלית למוד התורה. לכן מבקשים אנו בברכה זו שנוזקת כלנו להיות "יודעי שמה", כלומר שנוזקת להיות דבקים בדרכי ה' ויתברך באמצעות למוד התורה (פרוש התפלות והברכות לר"י בן אפר"ח ע"ב עמ' כב: "עלית מיד" פרק י').

במילים: "ולומדי תורתך לשמה" אנו מבקשים שנוזקת ללמוד תורה לשמה. וכפי שאמרו חכמים (ספרי עקב מח): "שמוא תאמר הרני לומד תורה בשביל שאקרא חכם, בשביל שאשב בישיבה, בשביל שאקרא ימים לעולם הבא, תלמוד לומר (דברים יא יג): 'לאהבה את ה' אליהם' - למוד מכל מקום, וסוף הכבוד לבא" (אבודרהם).

בהגדרת 'למוד לשמה' נאמרו כמה שיטות: א. ללמד כדי לקיים מצוות השם ויתברך שצונו לעסוק בתורה (רש"י פסוק יא א ד"ה לשמה; רמב"ם תשובה ה).

ב. ללמד על מנת לקיים את כל מצוות התורה (ספרי חסידים יז: "מגיד משנה" ת"ח א).

ג. ללמד לשם התורה - כדי לדעת את התורה ולהבינה (ראש נדרים סב א ד"ה ודבר פה; גפ"ס תהלים ד א).

ד. ללמד כדי להדבק בה' (תנאי לקוטי אמרים פ"ה).

קבלת התורה - שלוש פעמים

אמר הגר"א (אמרי נעים ברכות א ב): שלוש פעמים מצונו שישאיר חזקו קבלו עליהם את התורה, ועל שלשתן אנו מודים בברכת "אשר בחר בנו".

א. "אשר בחר בנו מכל העמים" - כאשר אמר לנו ביום השני לחנינו למרגלות הר סיני (שמות יט ה): "עשיתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים, ובעקבותי כף קבלנו על עצמנו את כל מצוות התורה."

ב. "ונתנו לנו את תורתנו" - שכתב, במעמד הר סיני.

ג. "ברוך אתה ה' נותן התורה" - שבעל פה, אשר נתנה לנו מפי משה רבנו, ואף כרת

לשון ה' נותן התורה' עד עצם היום הזה אמרו חכמים (תנחומא תשא יז) כי בשעת מתן התורה נפתחו מעינות החכמה בפני משה. ומלבד שלמדו הקדוש ברוך הוא את התורה שכתב ובעל פה, אף גלה לו באותה שעה את כל מה שעתידים החכמים לחדש במהלך הדורות.

מדבריהם למדנו כי השפע הרחני שירד לישראל בשעת מתן תורה לא פסק לעולם, ועד עצם היום הזה זוכים תלמידי החכמים הלומדים תורה לשמה לחדש בזכותו חידושים לאמתה של תורה. לפיכך מסיימים אנו בברכה זו במילים 'נותן התורה' - בלשון הוה, ולא בלשון עבר כפתיחת הברכה: 'אשר נתן', כי עד עצם היום הזה לא פוסק קול ה' שנשמע במתן תורה בהר סיני, מלהשפיע את הארתו על לומדי התורה (תורת חיים ב"מ פה א).

אמן אחר ברכות התורה

כתב הפרי מגדים (תבנת גמא דברים לב ג: "פרי מגדים" א"א רטו ו) כי לדעת הרמב"ן שברכת התורה היא מצוה עשה מן התורה, אף עגית אמן אחריה היא מצוה עשה מן התורה. שהלא מקור מצוה 'ברכת התורה' הוא מהפסוק (דברים יח): "כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלקינו". ופרש רש"י (שם ד"ה כ): בטרם פתח משה בשירת האזינו אמר לישראל: "כי שם ה' אקרא" - באמירת 'ברכת התורה' לפני למודה, ואמס: "הבו גדל לאלקינו" - בעגית אמן אחריה. נמצא שפסוק זה מצוה הן על ברפת התורה והן על עגית אמן אחריה. וכשם שברפת התורה עצמה, היא מצוה מן התורה לדעת הרמב"ן, אף עגית אמן אחריה היא מצוה מן התורה. נמצא שמי ששומע ברכת התורה ואינו עונה "אמן" אחריה מבטל מצוה עשה מדאורייתא.

לאור זאת פסק הפרי מגדים כי כשעומד האדם לפני שני בני אדם, האחד מבקש לברך ברכת התורה, ומשנהו - ברכה אחרת שחייבה מדברגו, עליו להעזיף לשמוע את המברך על התורה ולענות אחריו אמן. לפי שהחייב לענות אמן אחריה הוא מן התורה.

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעסוק בעמל בדברי תורה. והעבר - והמתקן נא ה' אלקינו, את דברי תורתך בפינו ובפיות [וכפי כל] עמך בית ישראל, ונהיה אנחנו וצאצאיו - בנינו [ובני בנינו] [וצאצאי צאצאיו - ובני בנינו] [וצאצאי כל עמך בית ישראל, כלנו יודעי שמה - דבקים בדרכיך]. ולומדי תורתך לשמה - לשם קיום מצוות תלמוד תורה. ברוך אתה ה' המלמד - אף בהורה תורה לעמו ישראל - בך שמיסע בידם להבינה על בוריה.

אמן - אמת שעלינו להודות לה' על שקדשנו במצוותיו וצונו ללמוד תורה ומסייע בידינו ללמודה, והלואי שנהיה אנחנו וצאצאי חלצינו לומדי תורה לשמה.

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים ונתנו לנו את תורתו. ברוך אתה ה' נותן התורה בכל הדורות, שמכח מתן התורה זוכה הלומד לשמה לחדש בה חידושים עד עצם היום הזה.

אמן - אמת שעלינו להודות לה' על בחר בנו מכל העמים ונתנו לנו את תורתו.

מכתבים מקוראיו הנאמנים

מכתבי אמונים

למערכת העלון הנפלא 'כל מאמנים',

יש כחכם על ההתעוררות העצומה והתמידית בענינה של מצוות עגית אמן. בספר 'בני אמונים' (עמ' 227) מובא כי בעת שהתחיל ויר' בני אמונים רבי יעקב דב מרומ'ו שטיין שליט"א את פעילותו לעורר על עגית אמן, חטט בפניו מרו בעל 'שבט הלוי' את דברי ספר חסידים (סימן רסא): "אהב לך את המצוה הדומה למת מצוה שאין לה עוסקים..."

כיום, לאחר שנים של פעילות שנשאה פרי לתפארה ברוך ה', אפשר לומר שזו כבר מצוה שרבים עוסקים בה, אחר שלמדו להפיר את שגב גדלה ותפארתה. דומני שפיוס אפשר לומר שהתקיימו במצוה זו דברי רש"י שלמדנו זה עתה בסדר הדף היומי (שבת קלח ב): "חס ושלום שתשלתפח תורה מישראל, שנאמר (דברים יא כא): 'כי לא תשכח מפי ירעוא', הוחתם בברכה, י.ש. - צפת.

ישועה בין כתי' מס הכנסה'

לפתיחתם המחדשת של המשדדים בשעות אחר הצהריים.

בררות רבות לא היו לו. הוא המתין עד לבוא הרפכת הבאה. כצפוי, הגיע למשרדי מס הכנסה, חמט דקות לפני שעת הסגירה ונכנס בנשימה עצורה למסדרון של המחלקה המבקשת. הוא הבחין בכמות הממתנים הגדולה והבין כי לא תהיה לו בררה אלא לשוב למקום אחר הצהריים. הוא סב על עקבותיו בעגמת נפש, ונכנס למעלית הראשונה שנפתחה בפניו ופנה לדרת

בתוך המעלית כבר היו כמה אנשים, אחד מהם יהודי חרדי חבוש כפה. המעלית החלה לרדת, ולפתע תפס החרדי בשרוולו והתענין: "התפללת מנחה, רבי יהודי?"

"לא", השיב ר' אשר, "הלא בקשי הגיע הזמן לכו'."

"בבקשה, צדיק, בוא תשלים לנו למנו'", בקש האיש בתחנה, ור' אשר לא יכול היה לסרב. הוא השתרך אחר האיש אל בית הכנסת הממוקם בקומה הראשונה של הבנין.

רבי אשר התפלל מנחה בכונה רבה. היה זה כמו יום הדין בעבורו, ולאחר שסיים את תפלתו, שמע כיצד אחד מהמתפללים דופק על הבימה ומבקש מהנוכחים: "אנא המתינו רגע ואמרו פרק תהלים שבעור אבי השוכב בבית החולים הסמוך במצב לא פשוט".

המתפללים, שחלקם מהרו כפי הנראה, כבר החלו להשתמש מהמקום, אלא שר' אשר החליט לעשות מעשה. הוא נגש במהירות לעמוד הסמוך, והחל לקרוא בקול, כשאליו מצטרפים יתר המתפללים, פרק תהלים שבעור רפואת אביו של אותו מתפלל, ואף סים באמירת 'מי שברך' נרגשת שלאחריה ענו כלם אמן.

משסיים ופנה לשוב למקומו, נגש אליו אותו יהודי, הודה לו בחס ואף הביע בפניו את התפעלותו על כך ששרר בעבור יהודי שאינו מכיר. לאחר אי אלו מלות נימוסים הם נפרדו. האיש פנה לדרכו, ור' אשר נותר ללמוד בבית הכנסת עד שיפתחו המשדדים מחדש. לפחות היה לו מקום טוב להמתין. לאחר כשעתיים פנה ר' אשר לכיוון המשדדים ששוב נפתחו. הוא עבר בין המסדרונות המפוקלים, וכאשר הגיע למחלקה המבקשת, הופיע מולו לפתע 'ידיד' מבית הכנסת.

ה'ידיד' התענין לפשר בקורו ברשות המסים. ומששמע על משרת בואו, הזמין להכנס למשרדו, ומשך למעלה משעה טפל במסירות וביעילות בתיקו, עד אשר הסתדרו הענינים על הצד הטוב ביותר.

מרגע לרגע התברר כי האיש היה אחד מהמנהלים הבכירים ברשות המסים, ועקב מרובותה של הבקשה שצוה התמודד ר' אשר, לא היה לו כל סכוי לצאת מהספור אלמלא סובבה ההשקחה את המפגש ביניהם אשר לבסוף הוביל לסגירת התיק.

אם לא די בכך, הרי שהאיש אסיר התודה שאירי בניו את מספר הטלפון האישי שלו, כדי שישמשו בעתיד אם יצטרך, כפי שאכן התרחש שבוע לאחר מכן. כאשר התגלתה בעיה בלתי צפויה בתיק, ובדעתו האזיבה של מטיבו היא נפתרה במהרה על הצד היותר טוב.

משנתה של תורה' שלח משע"ט

איש אינו מבקש במשרדי מס הכנסה לצרכי בלוי. זהו מקום שאליו מגיע רק מי שאלץ לעשות זאת. לא יפלא אפוא כי מצביהם של פוקדי המקום יהיו תמיד חרושי קמטים, ובעיניהם תמיד תמצא דם שאינך יודע אם לפרשו כמסמל טרדה, עצב או שניהם גם יחד.

בקור במס הכנסה אינו תענוג גדול לאדם מן השורה. על אחת כמה וכמה לבעל עסק ביתי ותיק ורב שנים, שקנה להמשיך ולפעל עוד שנים רבות, מבלי שיענינה הכוללות של הרשעה תפושפשה בו קרבי ספריה, והפתע כאשר ביום בהיר הדפוס נציג החק על דלתו והקריזו בפניו את צמד המלים הכה מאים: "במקרת ספרים!"

כזה הוא ספורו של ר' אשר, יהודי אשכולני יא וחרד, המכיר לכל מכירי כ"אש שאפשר לסמוך עליו. במשך השנים הרבות שבהן שלח ידו בעסקי התורה, הספיק לתוך מאות רבות של דירות באזור מגוריו, תוך שמעגל לקוחותיו בהאמנים הולך וגדל. עד שספץ עליו רגום של פקדי המס...

ר' אשר מעולם לא חשב חלילה להעלים מס. הוא הקפיד לרשם את הכנסותיו והוצאותיו בקפידה, אלא שמסבב הדברים לא ימלט שיהיה אי אלו טעויות, טעויות שבמשך השנים רבות הצטברו לכמות שהיה בה כדי לעורר את חשדם של אנשי החק. וכך מצא ר' אשר את עצמו נקרא ביום בהיר לברור דחוף במשרדו מס הכנסה הראשיים השוכנים בעיר תל אביב.

מרפו העיר תל אביב אינו ידוע כמקום ממלץ לשהיה עבור יהודי ירא שמים, אולם ההכרח לא יגנה. לאחר כמה התראות מרשתי המסים, נאלץ ר' אשר לכפות מסדר יומו העמוס כמה שעות שבמהלכן יהיה עליו להטלטל בדרכים ולהמתין להסדי פקדי מס הכנסה הממקשים במרפיו העיר תל אביב.

בתחלה הוא נסה לדחות את הנסיעה, אולם עד מהרה הבין כי ככל שיגידים לטפל בתיק ההולך ומסתבך, כך יהיו לו פחות נקיים בהמשך. השכים אפוא ר' אשר, ולאחר שסיים את חקיו יומו פנה לעבר תחנת הרפכת שבאשכול. באמצעות הרפכת קנה להגיע לתל אביב במהירות יתרה, שהלא תחנת הרפכת התל אביבית, תחנת השלום, מקומת סמוך ונראה למשרדי מס הכנסה. יום קדם לכן בור ר' אשר היטב את זמני יציאת הרפכות. הוא ערך חשבון כי אם יצא בשעה מסוימת, גיע פשעה לפני סגירת המשדדים וכך יוכל להשלים את משימתו ולשוב לביתו במהרה. בשעה המיועדת מהר לצאת לעבר התחנה. אלא שבדרכו התרחש עכוב בלתי צפוי, וכשהגיע לתחנה הספיק לראות את שכל העשן שהותירה הרפכת אחריה.

עם כל התארגנותו המקדמת הוא אחר לרפכת, והאחור גרם לו שיאלץ להמתין כשעה עד לרפכת הבאה וכפעל יוצא מכן אף להמתין כמה שעות בתל אביב, עד